

ВСТУПНЕ СЛОВО ДО ФАХІВЦІВ

Пальчикові вправи та логорими в корекційній роботі логопеда

Про те, що мануальні (ручні) дії дитини мають особливий вплив на її розвиток, було відомо ще до нашої ери. Давні медики знали, що за насиченістю акупунктурними точками й зонами кисть не поступається вуху чи стопі. Масаж цих точок поліпшує пам'ять, розумові здібності, знижує емоційне напруження, покращує діяльність серцево-судинної і травної систем, розвиває координацію рухів, силу і спритність рук, підтримує життєвий тонус.

У 1928 році В.М. Бехтерев довів стимулюючий вплив рухів рук на **розвиток мовлення**. У дослідженнях сучасних вчених (М. Бернштейна, М. Кольцової) увага концентрується на дрібній моториці, тобто тонких рухах пальців. Виявлено, що рівень розвитку мовлення дітей прямо залежить від сформованості тонких рухів пальців рук. Якщо розвиток дрібної моторики відповідає віку, то й мовний розвиток перебуває в межах норми. Якщо ж рухливість пальців відстає, то затримується і мовний розвиток, хоча загальна моторика при цьому може бути нормальною. Доведено, що рухи пальців **стимулюють дозрівання центральної нервової системи** і прискорюють **розвиток мовлення** дитини. Таким чином, постійна стимуляція зон кори головного мозку, що відповідають за дрібні рухи пальців рук, є необхідним елементом у системі логопедичного впливу.

У дітей із вадами мовлення під час неврологічних і нейропсихологічних обстежень виявляють легкі й латентні форми рухових порушень, що є наслідком раннього органічного ураження кори головного мозку. Дуже часто порушення мовлення провокують такі діагнози, як ММД (мінімальна мозкова дисфункція), астеноневротичний і церебростенічний синдроми. Яскравими симптомами цих розладів є підвищена розумова втомлюваність, знижена увага і спостережливість, емоційна лабільність, зниження вербальної пам'яті, самоконтролю над мовленням, несформованість фонематичних процесів і просторово-часових уявлень.

Для корекції всіх цих порушень необхідна робота над дрібною моторикою, бо кінетичні відчуття, що йдуть від пальців рук, несуть у кору головного мозку додаткову енергію. Руки — це ансамбль сенсорних, перцептивних і виконавчих органів. Робота з пальцями виводить кору головного мозку на новий енергетичний рівень, підвищує її тонус.

Коли дитина робить ритмічні **рухи пальцями одночасно з власним мовленням**, то різко підвищується **узгодженість діяльності лобної і скроневої частин мозку**, де

знаходяться моторний і смисловий мовні центри. Пальчикові вправи з логоримами (віршами) розвивають кінестетичний гнозис і динамічну координацію, довільне переключення і диференційованість рухів, гальмують зайві рухи й активізують необхідні, і, як наслідок, знижують прояви астеноневротичного й церебрастенічного синдромів, сприяють нормалізації темпу, ритму, чіткості й точності мовленнєвих рухів, складової структури мови, тому в арсеналі кожного логопеда має бути розроблена система не тільки статичних, а й динамічних вправ для **розвитку дрібної моторики у віршованому супроводі**.

Розучувати вірш і рухи слід одночасно, поступово прискорюючи темп. Треба уважно слідкувати, щоб діти не переганяли одне одного і не відставали, щоб темп рухів і мовлення був однаковим для всіх. Це важливо для розвитку просодичних компонентів мовлення. Вправи слід виконувати спочатку правою рукою, потім — лівою, а потім — обома, щоб обидві руки (і обидві півкулі головного мозку) могли розвиватися синхронно. Краще брати вірші, написані чотиристопним ямбом або хореєм. Невичерпна скарбниця таких творів — дитячий фольклор та поезії сучасних авторів. Врешті, прості логорими логопед може легко скласти сам.

Велику увагу слід приділити насиченню атмосфери занять позитивними емоціями, грою. Доречним буде музичний супровід. Взагалі, пальчиковий театр можна розвивати й збагачувати в різних напрямках. Коли розучите достатню кількість вправ, їх варто згрупувати за лексичними темами і розігрувати невеликі сценки, переказувати оповідання, складати й ставити казки-п'єси з участю пальчикових героїв. Наприклад, можна пограти у “Кота і Мишку”: одна рука — Котик (впр. №28), друга — Мишка (№27), або придумати діалог для Песика (№30) і Кота (№28). А можна “прогулятися” до лісу. Текст читає логопед:

Діти пішли на прогулянку в осінній ліс (впр. №9, I ч.). Там ростуть високі дерева (№33). А під деревами і кущами — гриби (№35). У дітей були кошики (№36). Над квітами літав метелик (№19). Діти бачили пташку (№20) і павучка (№22). Задоволені дітлахи повернулися додому (№9, II ч.).

До лексичної теми “У селі” легко приєднати вправи “Сонечко”, “На роботу”, “Песик”, “Котик”, “Мишка”, “Цапки”, “Півник”, “Курочка”, “Гусак”, “Пташка”, “Пташенята у гнізді”. До теми “Сім'я” підходять вправи “Моя сім'я”, “Вітаннячко”, “На роботу”, “Чопулята”, “Мирилка” і т. ін.

Кожен логопед може створити свій пальчиковий театр, удосконалювати його й ефективно використовувати в корекційній роботі. Окремі ідеї можна почерпнути в розділі “Поради батькам”.

ПОРАДИ БАТЬКАМ

Навіщо потрібна пальчикова гімнастика вашій дитині

В усній народній творчості зустрічається багато дитячих віршиків, потішок, лічилок, що супроводжуються рухами пальців та рук і благотворно впливають на розвиток дитини. У наш час науково доведено, що рівень розвитку мовлення дитини прямо залежить від сформованості тонких рухів пальців рук, які стимулюють дозрівання нервової системи.

Коли дитина виконує ритмічні рухи пальцями, то:

- індуктивно збуджуються мовні центри головного мозку і стимулюється розвиток мовлення;
- мовлення стає чіткішим, підвищується мовна активність (особливо, якщо ці рухи супроводжуються промовлянням віршиків);
- розвивається спостережливість, увага, стійкість уваги, пам'ять;
- тренується уява і дитина вчиться “розповідати руками” цілі історії;
- кисті рук і пальці набувають рухливості й сили, необхідної для оволодіння письмом.

З якого віку починати пальчикові вправи

Тренувати пальці рук можна навіть у немовляти, використовуючи його хапальний рефлекс. Вклавши свої вказівні пальці в крихітні долоньки, дорослий відчуває таке міцне стискання, що може навіть трохи підняти немовля. Чим частіше у дитини задіяний хапальний рефлекс, тим ефективніший її емоційний та розумовий розвиток. Тож не варто одягати діткам сорочечки з довгими зашитими рукавами, які обмежують рухи пальців. Із 6–7-місячного віку треба робити масаж рук: розминати й погладжувати кисть руки і кожен пальчик окремо, супроводжуючи ніжними словами:

*Рученьки любенькі,
пальчики пухченькі,
маленькі і білі,
вироснуть умілі.*

Взагалі, у роботі з дітьми необхідно широко використовувати фольклор. Колискові пісні — найкращий заспокійливий засіб для дитини. Забавлянки, мирилки, лічилки (поєднання пісеньок і віршиків з певними рухами) спрямовані на фізичний та емоційний розвиток малюка. Нам здається, що немовля не розуміє мови дорослих, але воно вчиться розпізнавати звукову оболонку слів, реагує на її енергетичний зміст. Тож з 8–10-місячного віку радимо виконувати з малюками активні вправи-забавлянки у віршованому супроводі (“Ладоньки-ладусі”, “Сорока-ворона”).

З віком вправи складнішають. Діти починають виконувати рухи без допомоги дорослих, повторюють окремі слова, а потім — і цілі віршики. Це — найважливіший

період!

Якщо ви починаєте займатися з дітьми у віці 2–4 років і старшими, то працюйте грамотно:

- спочатку покажіть дитині кольоровий малюнок і поясніть, як виконувати вправу;
- виконайте вправу з дитиною повільно, поступово підвищуючи темп;
- відпрацюйте рухи спочатку правою, потім — лівою, пізніше — обома руками разом;
- за необхідності допоможіть дитині або навчіть її допомагати собі іншою рукою;
- сліdkуйте, щоб темп мовлення і рухів збігався;
- не забудьте з самого початку створити атмосферу гри, позитивний емоційний фон;
- “грайте пальчиками” щодня по декілька хвилин, не втомлюючи малюка.

Якщо дитина втратила інтерес, переключіть її увагу на щось інше, а коли відпочине, відновіть заняття.

Використовуйте під час занять сигнальні картки. Для цього відріжте кольорові малюнки, подані на вкладці, заламініуйте їх або обклейте скотчем. З допомогою таких сигнальних карток ви зможете не тільки розучувати нові вправи, а й урізноманітнювати пальчикові ігри.

Ігрові моменти

1. Дитина виконує вправу за назвою.
2. Дорослий показує картку, а малюк виконує відповідну вправу.
3. Дорослий кладе перед дитиною 2–3 картки; потім забирає їх, а дитина виконує вправи по пам’яті за порядком.
4. Дитина (спочатку — з допомогою дорослого) складає діалоги між “пальчиковими героями” (“Кіт і Мишка”, “Півень і Курочка” та ін.).
5. Пальчиковий театр: дитина “розповідає руками” маленькі історії, казки.
6. Дитина складає нові історії за картками, запропонованими дорослим як план, а потім “розповідає” їх руками.

Хай співпраця з дитиною принесе вам радість і щастя, а результати приємно

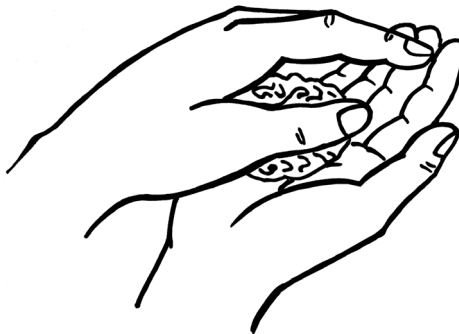
ДОБІРКА ВПРАВ

1. Яєчко у гніздечку

Одна долоня зверху, друга — знизу; між ними — волоський горіх (“яєчко”). Перекочувати горіх у долонях (масаж долонь). Поміняти долоні місцями і знову виконати вправу.

Ми долоньки розітрем
і гніздечко з рук зів'єм.
Пташка у гніздечко
покладе яєчко.

Яєчко, яєчко,
котись по гніздечку.
Котись, не губися,
гляди — не розбийся.

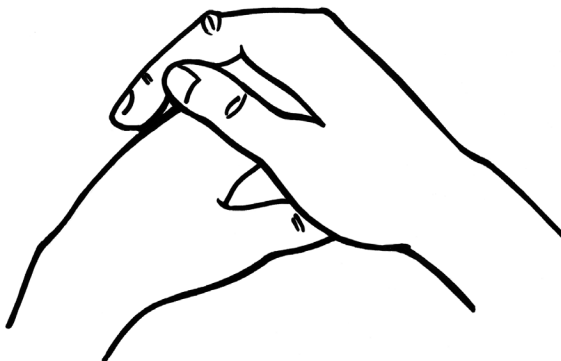
2. Мию руки

Імітувати миття рук, струшування краплинок води та витирання долонь (по-чергово).

Мию руки я водою,
мию й без води.
Нехай будуть мої руки
чистими завжди.

Бризки! Бризки! Розлетілись
водяні краплинки.
І стікають уже краплі
з мокрої дитинки.

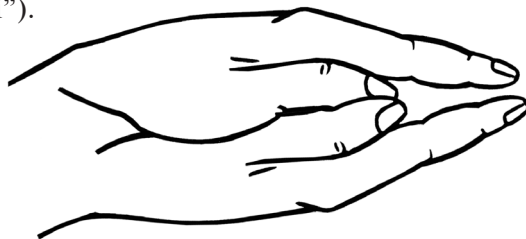
А тепер я витираюсь
рушником махровим.
Буду я завжди чистеньким,
міцним і здоровим!

3. Млинці

Кисть однієї руки торкається долоні другої то тильною стороною, то долонею (перевертати “млинець” на “сковорідці”).

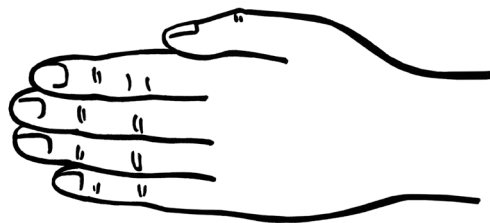
Ми печем, печем млинці,
а млинців багато.
Пригощаємо усіх —
і маму, і тата.

4. Щука

Голова щуки — початок долоні, а хвіст — пальці, які гнучко звиваються; щука “пливе” — дитина відступає назад.

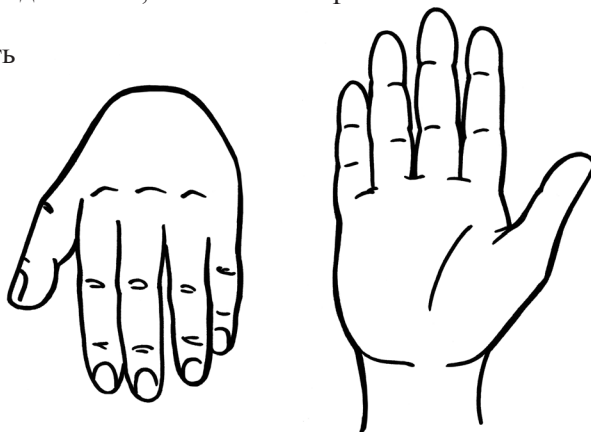
Щука хвіст і зуби має.
Я від щуки утікаю.

5. Прапорці

Опускати і піднімати кисті рук одночасно, потім — почергово.

Різнобарвні прапорці ось висять
і від вітру весняного майорять.

6. Моя сім'я

По черзі загинати пальці, починаючи з великого.

Це — дідусь,
а це — бабуся,
це — татусь,
а це — матуся.
А малюк, звичайно, я —
от і вся моя сім'я.

7. На роботу

По черзі розгинати пальці з кулака (починати з великого).

Старший встав — не лінувався,
вказівний за ним піднявся,
і середній уже встав,
підмізинний теж не спав.
Встав мізинчик, як брати —
на роботу треба йти.

8. Вітаннячко

Пальці прями, долоні разом. Однойменні пальці торкаються один одного на наголошені склади.

Доброго ранку, сонце привітне!
Доброго ранку, небо блакитне!
Доброго ранку, у небі пташки!
Доброго ранку, маленькі дубки!
Я вас вітаю, люблю, пізнаю,
бо ми живемо в одному краю.

